מלאכים, סדום וצדיקים

ארבעה מאמרים קצרים על פרשת וירא

תמיר עורקובי

מי היו האורחים, ולמה ה׳ פנה לאברהם?

מחשבות על פרשת וירא

תמיר · מתוך שיחה, אוקטובר 2026

האם אברהם ידע שהם מלאכים?

> ״והנה שלשה אנשים נצבים עליו״
>
> בראשית י״ח, ב׳

אצל אברהם הם נקראים ״אנשים״, ואצל לוט — ״מלאכים״. הרמב״ן מסביר שאברהם הכיר בחכמתו שהם מלאכים; רש״י מציע הסברים לשינוי הכינוי, ובהם שאברהם היה רגיל במלאכים.

למה ה' פנה לאברהם על צחוקה של שרה?

רש"י אומר שאברהם היה טפל לשרה בנבואה. ובכל זאת, כששרה צחקה על בשורת הבן, ה' פנה לאברהם: "למה זה צחקה שרה?" למה לא פנה אליה ישירות?

אולי ה' פנה תחילה לאברהם מתוך כבוד אליו, ואברהם הוא שהעביר את הדברים לשרה. להבדיל, כמו אדם שמכבד את חברו ופונה אליו בעדינות בעניין הנוגע לאשתו. זו ההצעה שלי להבנת הפסוק; היא אינה מבטלת את מעלתה של שרה.

גם בכור שור רואה בפנייה הזאת עדינות: לדבריו, ה' הוכיח את שרה דרך אברהם כדי למעט בבושתה; בתוך כך נרמז גם לאברהם דבר הנוגע לצחוקו שלו, בדרך של כבוד. זה אינו בדיוק אותו הסבר, אבל גם הוא רואה חשיבות בדרך שבה נאמרים הדברים.

ומה עם דיבור ישיר אל שרה? במדרש נאמר שדיבור כזה היה יוצא דופן, והוא רואה במילים "לא כי צחקת" פנייה אליה. הרמב"ן, לעומת זאת, מפרש שאברהם הוא שאמר לה אותן. אלו פירושים שונים; מעלתה של שרה כנביאה אינה מתבטלת משום כך.

חז"ל לומדים על שלום גם משינוי תוכן הדברים: שרה אמרה "ואדני זקן", וה' אמר לאברהם "ואני זקנתי". זה מקור לשלום בית — ואילו הרעיון על עצם הפנייה לאברהם הוא ההצעה שעלתה כאן.

שרה, דוד ורוח הקודש: שתי דרכים של קשר

> "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה"
>
> בראשית כ"א, י"ב

למה אברהם צריך לשמוע בקולה של שרה? אני רוצה להציע כאן מחשבה עמוקה יותר: אולי יש שני אופנים שונים של קשר עם ה' — קשר של דיבור, וקשר פנימי של אחדות.

נבואה, כפי שאני מבקש להבין אותה כאן, היא כמו דיבור בין שניים: ה' מדבר והנביא שומע. כדי שתהיה שיחה יש, כביכול, תחושה של מרחק בין המדבר למי שמקשיב. אני קושר את הבחינה הזאת לצד הזכרי ולמחשבה: המקום שבו האדם חווה את עצמו כנפרד, חושב ובוחר.

רוח הקודש, במחשבה שאני מציע, היא בחינה אחרת: קשר פנימי ועמוק שאינו מתחיל בתחושת ריחוק. זו בחינת הנקבה והמלכות, שאותה אני קושר לגוף ולאחדות עם השכינה — גם כשהאדם אינו מודע לה. במשל הזה, כשיש אחדות אין כביכול שניים המדברים זה עם זה: ה' אינו מתנבא לעצמו, אלא פשוט נוכח. כשאני משתמש במילים זכר ונקבה, כוונתי לבחינות רוחניות, לא לקביעה על ערכם של גברים ונשים.

בלשון המקורות שרה נקראת נביאה, ורש"י מדבר גם על רוח הקודש שבה וגם על מעלתה בנבואה ביחס לאברהם. לכן אין כאן טענה שחז"ל לא ראו בשרה נביאה; אני מציע להבחין בתוך הקשר הרוחני בין גילוי של דיבור לבין אחדות פנימית. בעיניי, מעלתה של שרה נובעת מן הקרבה הפנימית הזאת — ולכן נאמר לאברהם לשמוע בקולה.

ומה הקשר לדוד ולשאול?

> "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני"
>
> שמואל ב' כ"ג, ב'

גם דוד המלך קשור לרוח ה'. אני רואה את דוד, כמו את שרה, כבחינת מלכות ונקבה: מקום שבו השכינה נוכחת באדם מבפנים. לפי המחשבה הזאת, אף שהנביא מביא דבר ה' מבחוץ, המלכות מבטאת קשר פנימי עד כדי כך שיש בה מעלה שהנביא טפל לה.

על שאול שאלו: "הגם שאול בנביאים?" אפשר לקרוא את הפליאה, בהצעה שלי, דרך אותו רעיון: המלכות שייכת לבחינת האחדות והגוף, ואילו הנבואה מבטאת שיחה מתוך תחושת נפרדות. זו דרך שלי להבין את השאלה, לא פירוש שמפורש בפסוק.

הרמב"ם מתאר כיצד איברי הנביאים מזדעזעים בשעת הנבואה. אני רואה בכך רמז למפגש שבין המחשבה השומעת דבר ה' לבין הגוף, שבבחינה שאני מציע קשור לאחדות פנימית. אין הכוונה שה' מוגבל לגוף או שיש לו גוף; זו שפה של משל ובחינות, המבקשת לתאר קרבה שאי אפשר לתפוס כפשוטה.

למה התורה פונה כל כך הרבה אל הגוף?

הכיוון הזה משנה גם את המבט על המצוות. התורה עוסקת רבות בדברים ממשיים: מה אוכלים, כיצד שומרים על קדושת הגוף ומה עושים בידיים. יש בה גם מצוות הנוגעות ללב ולמחשבה; אבל בעיניי הדגש הרחב על מעשה מלמד שהגוף אינו רק כלי חיצוני לרוח. הוא מקום שבו הקדושה מתגלה בתוך החיים עצמם.

חז"ל קושרים את רמ"ח מצוות העשה לרמ"ח איברים, ובמסורות נוספות קושרים את שס"ה מצוות הלא תעשה לשס"ה גידים. הדבר מזכיר לי את האמירה שישראל, התורה והקב"ה אחד: לא רק הרעיונות שלנו חשובים, אלא גם עצם החיים הגופניים והקשר של עם ישראל מדור לדור.

המחשבה חשובה: בה האדם מתלבט ובוחר, וגם אותה יש לקדש. אבל לפי ההצעה הזאת, גם כשהמחשבות משתנות, יש באדם קשר פנימי עמוק שאינו תלוי רק במה שהוא חושב או מרגיש. אולי זהו הקול ששרה מביאה — קול של קרבה שקדמה למילים.

עם ישראל — הגוף של ה'

> "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"
>
> שמות י"ט, ו'

המחשבה הזאת אינה נוגעת רק לאדם יחיד. אני מבקש לראות את עם ישראל כולו, כעם וכאומה, כגופו של ה' יתברך. ישראל והוא אחד: לא רק קִרבה בין שניים, אלא קשר פנימי עמוק. זו לשון של משל ובחינות רוחניות; אין כוונתי שלקב"ה יש גוף גשמי.

אולי משום כך ה' אוהב שמלמדים זכות על ישראל. כשמביטים בטוב של העם, נוגעים כביכול במי שקשור אליו בקשר העמוק ביותר. ללמד זכות אינו להתעלם מקשיים, אלא לחפש גם את הטוב והקדושה שבתוך האדם והציבור.

כך אני מתבונן גם בדברי הגמרא: **"פוק חזי מאי עמא דברי"** — צא וראה כיצד העם נוהג. בגמרא הדברים נאמרים על מנהג בעניין ברכה; אני שומע בהם גם הזמנה להקשיב לקולו הפשוט של העם: בשוק, בשיחות היומיום, ואפילו בדיבורם של תינוקות. לפעמים דווקא קול שאינו מבקש חשיבות לעצמו יכול לגלות משהו עמוק מן השכינה שבכלל ישראל. זו דרשה שלי על הביטוי, ולא טענה שכל אמירה בשוק קובעת הלכה.

הנשים, הגוף והגאולה

> "בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"
>
> סוטה י"א ע"ב

חז"ל מספרים על נשים שהביאו אוכל, שמרו על החיים והעמידו דור חדש גם בתוך השעבוד. אני רואה בזה קשר עמוק בין גאולה לבין הגוף, החיים הממשיים ורוח הקודש: הגאולה אינה רק רעיון שנחשף במחשבה; היא מתרחשת גם בתוך הגוף ובתוך החיים.

התורה אומרת לאישה: "ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך" (בראשית ג', ט"ז). הפסוק מתאר את ממשלת האיש באשתו לאחר חטא עץ הדעת; הרמב"ן מפרש זאת כחלק מן העונש. בתוך התיאור הזה אני מבקש לראות גם רמז לבחינה רוחנית: בחינת הנקבה מקבלת ואינה במרכז השליטה, ואני קושר אותה לקִרבה ולאחדות עם השכינה. זו המחשבה שאני מציע על משמעות הדימוי, ולא פירוש שהפסוק עצמו מפרש.

אני חושב גם על האופן שבו הגוף מגיב לפעמים עוד לפני שמצאנו מילים: כאילו הגוף אינו יודע לשקר, ויש בו אמת שאינה תלויה במודעות שלנו. זו בעיניי תמונה של קשר עמוק להי', לעומת הנפש החושבת, שמודעת יותר לעצמה וחווה ריחוק. תגובה גופנית כשלעצמה אינה מוכיחה שאדם משקר — גם פחד או התרגשות יכולים להשפיע עליה — אך כדימוי היא מזכירה לי שיש בנו עומק שהמחשבה אינה תמיד שולטת בו.

מקורות להמשך קריאה

- בראשית י"ח–י"ט — המלאכים, שרה והשיחה על סדום.
- רמב"ן על בראשית י"ח, ט"ז — אברהם, שרה וזיהוי המלאכים.
- רש"י על בראשית י"ט, א' — אנשים ומלאכים.
- רש"י על בראשית כ"א, י"ב — נבואת שרה
- בבא מציעא פ"ז ע"א — שינוי מפני השלום
- בכור שור על בראשית י"ז, י"ט — עדינות וכבוד בפנייה
- בראשית רבה כ', ו' — הדיבור עם שרה
- מגילה י"ד ע"א — שרה בין הנביאות
- שמואל ב' כ"ג, ב' — רוח ה' בפי דוד
- שמואל א' י', י"א — הגם שאול בנביאים
- רמב"ם, הלכות יסודי התורה ז' — על מראה הנבואה
- מכות כ"ג ע"ב — רמ"ח מצוות ואיברים

- כלי יקר על דברים ד׳, ט׳ — המצוות כנגד איברים וגידים
- ברכות מ״ה ע״א — פוק חזי מאי עמא דבר
- סוטה י״א ע״ב — נשים צדקניות וגאולת מצרים
- שמות י״ט, ו׳ — ממלכת כהנים וגוי קדוש
- בראשית ג׳, ט״ז — ואל אישך תשוקתך
- רמב״ן על בראשית ג׳, ט״ז

למה ה׳ שיתף את אברהם בגורל סדום?

מחשבות על פרשת וירא

תמיר · מתוך שיחה, אוקטובר 2026

למה בכלל לספר לאברהם?

> ״המכסה אני מאברהם אשר אני עושה?״
>
> בראשית י״ח, י״ז

אברהם כבר הציל את אנשי סדום במלחמת המלכים. כיצד העיר שהציל עומדת עכשיו להיחרב? התורה אינה אומרת שהמלחמה הייתה גזר דין על סדום, אבל החיבור בין הסיפורים מעורר שאלה.

אור החיים מסביר: מאחר שאברהם הציל אותם, גורלם נוגע לו. איך ייתכן שלא יידע מה עתיד לקרות להם?

אב ואוהב

המדרש אומר כביכול: קראתי לאברהם "אב המון גוים" — איך אדון את הבנים בלי להודיע לאב? אברהם נקרא גם "אוהבי". אולי הגילוי מבטא קרבה: אוהב משתף את אוהבו.

וכשהוא שומע, אברהם מבקש רחמים. האם זו הסיבה שנודע לו? זו אפשרות למחשבה, אבל אין מכאן הוכחה שכל צדיק יודע מראש על כל גזרה.

מה אברהם מלמד את בניו?

> "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"
>
> בראשית י"ח, י"ט

אולי זו הדרך שאברהם מראה גם בסדום: לא להתעלם מהרוע, ובכל זאת לחפש מקום לרחמים.

מקורות להמשך קריאה

- בראשית י"ח–י"ט — המלאכים, שרה והשיחה על סדום.
- אור החיים על בראשית י"ח, י"ז — הצלת אנשי סדום.
- בראשית רבה מ"ט, ב' — האב והבן; המלך והיועץ.

- רש"י על בראשית י"ח, י"ט — כי ידעתיו

למה אברהם חיפש עשרה צדיקים?

מחשבות על פרשת וירא

תמיר · מתוך שיחה, אוקטובר 2026

למה לחפש צדיקים ולא מעשים טובים?

גם בעיר רעה ייתכן שאנשים עשו מעשים טובים. אבל אברהם שואל: ״אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר״. אולי הוא מחפש את הטוב שבציבור כשלם — אנשים שבתוך המקום יכולים להיות זכות לכולם.

חמישים בעיר אחת? הרי יש ל״ו צדיקים!

חז״ל דיברו על צדיקים בכל דור וגם על ל״ו צדיקים. אבל ל״ו אינו מספר מרבי של צדיקים. ולפי רש״י, חמישים פירושם עשרה לכל אחת מחמש ערי הכיכר; הרמב״ן מציע קריאה אחרת להמשך הבקשה.

למה אברהם עצר בעשרה?

רש״י מסביר: נח ושבעת בני משפחתו ניצלו מהמבול, אך לא הצילו את דורם. על תשעה בצירוף הקב״ה, לפי רש״י, אברהם כבר ביקש כששאל על ארבעים וחמישה לחמש הערים.

האם זה קשור למניין?

עשרה צדיקים מזכירים לנו מניין, את עשרת הבטלנים ואת ״שומרי העיר״. אולי כולם מעוררים מחשבה על כוחו של טוב שחי בתוך הקהילה. אבל אלו מקורות שונים: דין מניין נלמד בגמרא מפסוקים אחרים, ולא מסדום.

מקורות להמשך קריאה

- בראשית י״ח–י״ט — המלאכים, שרה והשיחה על סדום.
- רש״י על בראשית י״ח, ל״ב — עשרה, תשעה ודור המבול.
- סנהדרין צ״ז ע״ב — ל״ו צדיקים.
- מגילה כ״ג ע״ב — עשרה לדבר שבקדושה.
- יומא ל״ח ע״ב — צדיקים בכל דור

- משנה מגילה א׳, ג׳ — עשרה בטלנים
- ירושלמי חגיגה א׳, ז׳ — שומרי העיר
- רמב״ן על בראשית י״ח, כ״ד — החמישים

האם צדיק אחד יכול להציל את העולם?

מחשבות על פרשת וירא

תמיר · מתוך שיחה, אוקטובר 2026

ולמה לא צדיק אחד?

> ״וצדיק יסוד עולם״
>
> משלי י׳, כ״ה

אם צדיק אחד יכול להגן על העולם, למה לא לבקש שיגן על סדום? עלתה לי אפשרות: אולי אברהם עצמו היה הצדיק הגדול של דורו, אבל הוא לא חי בסדום — ולכן חיפש את הטוב שבתוכה.

זו הצעה למחשבה, לא תשובה מפורשת בתורה. היא גם אינה קובעת שצדיק יחיד לעולם אינו יכול להגן על עיר.

ומה אם נח היה מתפלל?

הזוהר שואל מדוע נח לא ביקש רחמים על דורו, ודן גם באפשרות שהיה מקריב קרבן לפני המבול. לצד הביקורת מובאת דעה המטילה ספק בכך שהקרבן היה מתקבל, כשהדור המשיך לחטוא.

אין ודאות שהמבול היה נמנע. אבל השאלה מאירה הבדל: יש צדקות אישית, ויש גם עמידה בתפילה למען אחרים. אברהם שמע על סדום — וניגש לבקש.

ומה בדור שלנו?

חז"ל מלמדים שיש צדיקים בכל דור. מי הם, והאם הם מקבלים גילוי כמו אברהם? איננו יודעים. מה שאפשר לקחת איתנו הוא החיפוש אחר טוב, והנכונות לבקש רחמים גם על מי שרחוק מאיתנו.

מקורות להמשך קריאה

- בראשית י"ח–י"ט — המלאכים, שרה והשיחה על סדום.
- זוהר נח, ס"ז ע"ב–ס"ח ע"א — נח ובקשת רחמים.
- יומא ל"ח ע"ב — צדיקים בכל דור